IMPORTANȚA APLICABILITĂȚII PRINCIPIULUI *NON BIS IN IDEM* ÎN CONTEXTUL TRANSFERULUI DE PROCEDURI ÎN MATERIE PENALĂ

Daniela GROZA

Non bis in idem, reprezintă o garanție procesuală în materie penală. Principiul stabilește interdicția de urmărire, judecare, precum și pedepsire a persoanei pentru fapta pentru care anterior a fost sancționată. Esența principiului pornește de la ideea potrivit căreia fiecare infracțiune poate genera în sine doar o singură posibilitate de pedepsire. Aceasta și reprezintă o apreciere echitabilă a unui proces de realizare a justiției și tragerea la răspundere penală a făptuitorului pentru fapta comisă. Pentru a garanta un nivel înalt al siguranței și securității fiecărui individ, acest principiu a devenit o regulă prohibitivă care impune statelor de a se abține de la acțiuni arbitrare în acest domeniu. Totuși, până astăzi această regulă a reușit să-ți contureze imaginea mai mult sub aspectul unei interdicții strict naționale decât sub aspectul unei interdicții în ce privește cooperarea interstatală.

Principiul *non bis in idem* a devenit o regulă fundamentală a desfășurării echitabile a procesului penal național, odată ce a fost reglementată în actele internaționale în domeniul protecției drepturilor și libertăților omului. Potrivit art.4 din Prot.7 al CEDO, nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit de jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii aceluiași stat. În sens mai concret, daca un stat a adoptat o hotărâre definitivă prin care persoana a fost pedepsită pentru fapta sa, atunci autoritățile acestui stat nu vor mai putea reveni la urmărirea, judecarea sau pedepsirea acestei persoane pentru infracțiunea care a făcut obiectul procesului anterior.

Specificul acestei reglementări este de a determina și garanta drepturile fiecărei persoane în raport cu autoritățile de stat. Mai exact, de a garanta raporturi juridice pe verticală, între autoritățile statului și persoanele care se află pe teritoriul acestuia. Statul se obligă să respecte și să garanteze principiul *non bis in idem* doar la nivel național. În acest caz, regula nu dă valoare absolută principiului și nu oferă protecție împotriva unei condamnări pentru aceeași faptă din partea jurisdicțiilor unui stat străin.

Deși s-a creat aparența că principiul dat are mai mult o aplicabilitate strict limitată în spațiu, fiind considerat o regulă impusă fiecărui stat în limitele jurisdicțiilor sale, problema aplicabilității principiului *non bis in idem* provoacă mai multe discuții în materia cooperării la nivel internațional. Într-o ținută modernă, cooperarea internațională în materie penală este interpretată ca o responsabilitate a statelor de a-și aduce aportul la o activitate comună în vederea garantării securității și justiției la nivel universal.

Existența cel puțin a unui element de extraneitate în cadrul raporturilor de drept penal împiedică derularea procesului penal în limitele teritoriale ale unui singur stat, implicând contribuția şi a altor state la înfăptuirea justiției. Se poate întâmpla ca latura obiectivă a unei infracțiuni să fi fost executată în întregime sau în parte pe teritoriul mai multor state, în alte cazuri subiecții infracțiunii să fi fost cetățeni străini sau apatrizi, sau chiar activitatea infracțională desfăşurată să fi atentat la obiectul material ce se află pe teritoriul unui alt stat. Acestea sunt câteva situații în care, de jure se naşte o obligație juridică pentru fiecare stat interesat de a trage făptuitorul la răspundere penală.

Ce se întâmplă totuşi cu respectarea regulii de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeaşi faptă, atunci când fapta poartă un caracter transnațional şi depăşeşte în aşa fel jurisdicțiile unui singur stat şi în ce măsură este asigurată realizarea acestui principiu la nivel internațional. Teoria dreptului internațional penal a calificat acest principiu drept o excepție de la regulă. Raționamentul acestei opinii se întemeiază pe o concepție care deseori contrazice ideea că „fiecare infracțiune poate genera în sine doar o singură posibilitate de a pedepsi persoana" or, susține necesitatea de a respecta principiul suveranității statelor şi autodeterminării ordinii interioare de autoritățile statele, excluzând astfel anumite obligații impuse în acest sens din exterior. Statul are dreptul să țină cont de situația creată, dar nu este obligat să o respecte în totalitate, or contrar ar fi o limitare de a înfăptui justiție pe propriul său teritoriu. Pornind de la faptul că respectivul principiu reflectă echitatea unui proces penal național, consecințele negative care apar ar determina motivat un alt stat interesat să nu țină cont de efectul *non bis in idem*. În special, ne referim la decizia primului stat interesat de a urmări sau judeca o anumită faptă, sau de aprecierea proporționalității pedepsei stabilite în raport cu fapta comisă şi în raport cu cetățenii acestui stat etc.

Transferul de proceduri în materie penală reprezintă o modalitate relativ nouă de realizare a cooperării juridice internaționale în materie penală, care vine să stabilească nişte reguli clare de instrumentare a unui proces penal la nivel internațional, excluzând într-o măsură dubla răspundere pentru aceeaşi faptă. Este un important şi eficient act de solidaritate şi întrajutorare a statelor în lupta împotriva fenomenului infracțional. Această instituție vine să completeze lacunele în materie de protecție juridică a drepturilor omului la nivel internațional, dar şi de facilitare a cooperării interstatale pe un domeniu specific în materie penală. Transferul de proceduri în materie penală constă în transmiterea procedurii de urmărire sau judecare unei infracțiuni concrete, din competența autorităților unui stat în competența autorităților altui stat. Concomitent, implicând responsabilitatea statelor participante la acest raport, de a efectua anumite acțiuni cu caracter național ce vor influența soarta de

viitor al procesului penal. Această practică de cooperare se consolidează pe principii care pot asigura respectarea regulii *non bis in idem* la nivel internațional, chemând statele să negocieze forma de tragere la răspundere, procesul de tragere la răspundere, aşa încât acest act să fie unul proporțional faptei, iar făptuitorul să nu răspundă dublu pentru aceeaşi faptă comisă.

Convenția Europeană privind Transferul de Proceduri în materie penală este, poate, primul act normativ internațional care recomandă expres statelor soluții în ce priveşte eventualele conflicte de natură să afecteze siguranța persoanelor acuzate. Republica Moldova a aderat la aceasta Convenție în anul 2006 prin aceasta exprimându-şi intenția de a coopera pe acest domeniu la nivel internațional. Titlul V din Convenție întitulat *Non bis in idem,* are o reglementare de recomandare, iar statele nu sunt obligate să țină cont de ea.

O altă soluție, care ar implica protecția drepturilor omului şi evitarea încălcării regulii *non bis in idem,* sunt ansamblul actelor de cooperare bilaterală între state, care într-o măsură directă, au o forță de aplicabilitate mai mult obligatorie decât de recomandare. În prezent, Republica Moldova a încheiat tratate de colaborare bilaterală în materie penală cu 7 țări printre care se numără: România, Ucraina, F.Rusă, Letonia, Azerbaidjan.

Aprecierea corectă a realizării la nivel internațional al principiului *non bis in idem* este o garanție prin care se asigură un proces echitabil de înfăptuire a justiției, astfel este iminent actul de disponibilitate a statelor de a coopera în această materie, în mod eficient şi operativ.